

najstvu na umski strani spoznanje z uvidevanjem, kar je teoretično gotovo resnično. Pri razlikovanju med subjektivno in objektivno utemeljenostjo najstva loči avtor tri oblike: 1. utemeljenost po razmerju vzroka in učinka, 2. po objektivni vrednoti in 3. po vrednotah višje vrednostne kvalitete nad nižjimi. Kakor je že v začetku dela zanimivo docela novo razpravljanje o razmerju med vrednotami in besednim izrazom zanje, ki so mnogokdaj pomanjkljivi ali pa jih sploh ni, tako so v drugem delu razprave zelo dobrodošli primeri resničnih duševnih situacij v trenutkih, ko pride do hotenja. Končno pa je zelo važno in novo tudi razmotrivanje o Meinongovem pojmu »forum«, t. j. o izvenpredmetnih in heteronomnih činiteljih, ki sovplivajo pri spoznavanju, n. pr. o prostoru, času, svetlobi, spontanosti, navajenosti itd. Ta pojem »forum« prenaša Sch. od predstavljanja tudi na mišljenje in vrednotenje. Pravilno loči dobre in slabe forume, ki spoznavanje otežujejo ali pa olajšujejo (str. 153). Predvsem je zanimiv odstavek o vplivu deja na vrednotenje, n. pr. pri pozornosti (tu citira Sch. Vebra in misli na »Problem predstavne produkcije«), dalje sposobnost spominjanja in fantazije, dejstvo samo, ki je večkrat premalo določeno, afekt kot forma pri čuvstvanju, otopitev čuvstva v navadi, premagovanje, razmerje med aktom in vsebino itd.

Na splošno lahko ugotovimo ob tej knjigi, da je storil Sch. precejšen korak od Meinonga naprej, ker mnogo bolj upošteva živo in empirično človeško duševnost, čeprav se še ni dvignil do uvaževanja subjektološkega elementa, ki je tako značilen za sodobno delo našega Vebra.

Dr. Stanko Gogala

ZAPISKI

Odgovor Božu Vodušku.

Na moj članek »Mladinsko vprašanje« (DS 1954, 297 sl.) je odgovoril Božo Vodušek v »Sodobnosti« (1954, 386 sl.). V istem članku zavrača Vodušek sicer tudi Aleša Ušeničnika in Pavla Slaparja, vendar bom v naslednjem odgovarjal le, kolikor zadeva polemika mene in kolikor se mi vsa stvar vobče zdi potrebna pojasnila.

Le zato, ker se Božo Vodušek mnogo bavi z oblikovno stranjo mojega pisanja, moram najprej opozoriti na to. Očita mi »nejasnost«, za kar je menda dokaz precej točen ekscerpt mojega članka (o. c. 388—9), ki naj po drugi strani kajpada dokazuje Voduškovo izredno sposobnost, da napravi iz kaosa red. Prav tako zavračam sodbo, češ, da v mojem članku »mrgoli« raznih nepotrebnih tujk. Ljubimo resnico! Res je: prva leta, odkar pišem, sem tudi jaz, kot večina drugih, rabil mnogo, da, preveč tujk. Toda medtem, ko se marsikdo še danes ne more tega otresti, se jaz vendarle že nekaj časa trudim in po možnosti nadomestim vsako nepotrebno tujko s slovenskim izrazom, tako da pišem n. pr. celo izročilo namesto tradicija, književnost n. literatura, gledališče n. teater itd., kar pri nas vsaj na splošno ni v navadi. Čudim se le, odkod Vodušku naenkrat tolika skrb za jezik, ko se vendar še spominjam njegovega širokogrudnega članka v »Krogu«, pa

tudi njegovega verza »če bi se na jesti pozabilo« (S 1954, 199). Sicer pa: jaz pišem »mladinsko vprašanje«, medtem ko pravi on »mladinski problem«. Priznam mu, da pišem včasih vitalnost(iteta), vendarle pa vsaj tako pogosto rabim tudi življenjskost. Toliko glede tega samostalnika. Popolnoma drugače pa je pri pridevniku: če pravim življenjski, je to vendar lahko pridevnik od s. življenje ali življenjskost. Da se izognem netočnosti, pravim v prvem primeru življenjski, v drugem pa vitalen. In: »Čemu neprestano (?) govorjenje o vitalnosti in biološkosti, ki ju člankar očitvidno (!) smatra za sinonima (!!) namesto preproste življenjskosti?« Kaj še! Prvi izraz sem pojasnil že prej; a pojem »vitalno« (življenjsko) je vendar širši nego pojem »biološko« (prirodno). Saj obsega tudi »duhovno« (spiritualno), tedaj nista sinonima. Tedaj tudi čisto pravilno pravim n. pr.: vitalne, (t. j.) biološke in duhovne vrednote.

Božo Vodušek tudi preveč egocentrično imenuje moj članek »kritiko« njegovega članka v »Sodobnosti« (1954, 1—2), ko se vendarle obračam zoper njega v enem samem odstavku, res da glede neke osnovne trditve o mladinstvu. Zavrnil sem namreč njegovo izključno etično pojmovanje mladinstva. Tudi na tem mestu se bom omejil le na najnujnejše pripombe. Ne bom se spuščal v polemiko glede vprašanja o značaju mojega članka, ki ga sam ne štejem niti za psihološko niti za zgodovinsko študijo, marveč za osebno izpoved, ki pa ima vsaj po svoji predmetni strani in glede bistvenih pogledov nujno tudi neko splošno veljavnost, dasi se sicer more še dopolniti po izpovedih drugih osebnosti, oziroma se more po njih glede posameznih trditev tudi osporavati. A ne tako, kakor misli Božo Vodušek. Med drugim je bilo prizadevanje mojega članka tudi to, da pokaže sicer skupne vitalne osnove povojnega mladinstva, a hkrati tudi bistveno razliko v razmerju do religije. Pokazal sem, da se je tudi mladinstvo idejno differenciralo. Ločiti moramo, sem ugotovil, nekatoliško mladinstvo od katoliškega, oziroma religioznega sploh. Nikoli nisem zanikal, kot pravi Vodušek, »možnosti drugačnega gledanja in drugačnih zaključkov«. Toda če sem govoril o prebujenju Cerkve v naših dušah, sem to resda storil predvsem v svojem imenu, a ravno ta stran moje izpovedi je takšna, da nujno velja za slehernega pripadnika katoliškega mladinskega gibanja. »Kako pa (France Vodnik) ve, da je pri vseh pripadnikih nekdanjega mladinskega gibanja kazala vest v priznanje katolicizma, tista vest, na kateri je po njegovi lastni definiciji vse mladinstvo slonelo?« se vprašuje Božo Vodušek. Tega resda ne vem; trdim pa, da tisti, čigar vest ni kazala v poudarek katolicizma, dejansko ni pripadal katoliškemu mladinskemu gibanju, vsaj notranje ne, oziroma vsaj od tistega trenutka dalje ne, ko je začel katolicizem zanikovati! Mislim, da je to evidentno. V tej točki torej nisem apologet le za sebe kot trdi Vodušek, temveč tudi za druge pripadnike našega mladinstva, s čimer prav nič ne spreminjam zgodovinske resnice. Ne vem, čemu hoče nekdo veljati za pripadnika katoliškega mladinskega gibanja, če pa ni katoličan? Toda nekdo je vendar lahko bil katoličan, čeprav danes ni več? Tedaj pa, odgovarjam, je njegova vest vsaj takrat morala »kazati v priznanje katolicizma«. Božo Vodušek torej moje trditve ni izpodbil.

A kako je mogoče, se nadalje vprašuje Božo Vodušek, »da so iz enega in istega gibanja izšli ljudje s tako različnimi stališči, kakor na primer onadva (Slapar) z Vodnikom... in jaz?« Odgovor na to je dal sedaj tudi Vodušek sam: »Za nas,« pravi, »je življenje s svojimi nerešenimi političnimi in socialnimi vprašanji, ki nas težijo dan na dan, važnejše, kakor literarna in tudi kakor resnična mistika.« In zopet drugod pravi o sebi in o tistih, ki so jih zaključki vodili... proč od katoliške Cerkve: »Te težnje so dejansko prevladale nad njihovo ljubeznijo do Cerkve, zanje je bil pač važnejši življenjski program kakor pa mistični.« Tako torej zavrača Vodušek osrednjo, religiozno idejo mladinskega gibanja — ki pa zaradi nje nikakor ne zanikuje »življenjskega programa« — z istim izrazom, s katerim so se tolikokrat obračali zoper mladinstvo ravno njegovi največji nasprotniki. Da opraviči to ravnanje, postavi alternativo ali življenje ali Cerkev, ki pa je le nova oblika stare liberalne trditve o nasprotju in nezdržljivosti med vero in znanostjo, svobodo in religijo, kulturo in Cerkvijo. Ali eno ali drugo, pravi, ali »popolna podreditev Cerkvi« (brez in dubiis libertas?) ali odpad. Meni, ki se sklicujem na Galilea Galileija — bajè zato, ker mi utegne koristiti »v očeh ljudi, predvsem seveda v očeh starejših katolikov« —, očita »nejasnost in »tragičnost«, kot me poizkuša »osebno razložiti«, dasi govorim o tragiki popolnoma odkrito jaz sam, medtem ko si želi on »zmage nad tragičnostjo«. To je utopiija, zakaj človek je bil, je in bo tragičen, že zaradi izvirnega greha, česar niti dejstvo Kristusovega odrešenja vsaj za ta svet ne odpravlja. Možni so sicer tudi že na zemlji trenutki velike, dà za večino ljudi celo neslutene harmonije, vendarle pa je in ostane podoba našega življenja — križ. Ali je mar zmaga nad tragičnostjo, ako zatrem v imenu nekega »objektivnega« verskega ideala svojega osebnega duha, ali pa nasprotno, ako zaradi navideznega »nasprotja« med religijo in kulturo odpadem od Cerkve? Ali je to zmaga nad tragičnostjo? Ali ni bolj pogumno in bolj moško, če pred tragiko ne bežim, marveč jo priznam ter sprejemem nase borbo, čeprav v viharju nasprotij, ki pa prav radi tega ne postanejo — protislovja, kakor odpad in pa tisti credo quia absurdum.

H koncu še tole. Božo Vodušek že takoj v začetku svoje polemike govori, češ, da sem ga »napadel«, pozneje pa se povzpne celo do trditve, češ, da sem ga »osebno žalil«. Takole se vprašuje: »Kaj namreč drugega kot žalitev je konec Vodnikovega članka, kjer trdi, da tistemu, ki se je drugače odločil kakor on (podčrtal jaz), in namiguje s tem name, zadnji cilj iskanja in trpljenja ni resnica, ampak nekaj drugega, česar pa seveda ne pove?« Preje nekje pa celó pravi, da nje mu očitam to. Tisti moj stavek pa je vendar po smislu bistveno drugačen. Da bo vsakdo lahko spoznal način Voduškovega poročanja, ga tukaj še enkrat navajam v celoti: »Nam se upira nedoslednost onega modernega duha, ki priznava kakor na primer André Gide razliko med božjim in človeškim elementom v krščanstvu, a zametuje zaradi napak ljudi oboje hkrati. Kdor se tako odloči in zaradi tega »konvertira« v ateizem ali kamorkoli, dokazuje samo, da mu resnica mi več najvišje merilo in zadnji smisel iskanja in trpljenja.«

France Vodnik